2026-yil
9-son

“FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI”

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI
Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR
Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI
Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9-son

UDK 378.147:373.2

Ro‘zmetova Farangiz Azamatovna,
Urganch davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY REFLEKSIYA MADANIYATI RIVOJLANISH DINAMIKASI: PEDAGOGIK EKSPERIMENT NATIJALARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada innovatsion ta’lim sharoitida bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan mualliflik pedagogik modeli va metodikasining amaliy samaradorligi tajriba-sinov ishlari natijalari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot 2024–2026-yillarda Urganch, Nukus va Buxoro davlat pedagogika institutlarida “Maktabgacha ta’lim” yo‘nalishi talabalari ishtirokida uch bosqichda (aniqlash, shakllantirish, nazorat-umumlashtiruvchi) tashkil etildi. Tajriba-sinov ishlariga jami 320 nafar talaba jalb qilindi, ulardan 163 nafari tajriba, 157 nafari nazorat guruhini tashkil etdi. Talabalarning kasbiy refleksiya madaniyatini baholash uchun mualliflik integratsiyalashgan metodikasi (kasbiy motivatsiya so‘rovnomasi, professional identifikatsiya testi, refleksiya nazariyasi bo‘yicha test, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish metodikasi, Gibbs refleksiv sikli bo‘yicha tahlil) qo‘llanildi.

Kalit so‘zlar: innovatsion ta’lim, kasbiy refleksiya madaniyati, bo‘lajak tarbiyachi, tajriba-sinov ishlari, pedagogik model, Gibbs refleksiv sikli, matematik-statistik tahlil.

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕФЛЕКСИИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ: РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА

Аннотация. В данной статье на основе результатов опытно-экспериментальной работы анализируется практическая эффективность авторской педагогической модели и методики, направленной на развитие культуры профессиональной рефлексии у будущих воспитателей в условиях инновационного образования. Исследование проводилось в 2024–2026 гг. в Ургенчском, Нукусском и Бухарском государственных педагогических институтах среди студентов направления «Дошкольное образование» в три этапа (констатирующий, формирующий, контрольно-обобщающий). В опытно-экспериментальной работе приняли участие 320 студентов, из которых 163 составили экспериментальную, а 157 — контрольную группу. Для оценки культуры профессиональной рефлексии применялась авторская интегрированная методика (анкета профессиональной мотивации, тест

профессиональной идентификации, тест по теории рефлексии, методика анализа педагогических ситуаций, анализ по циклу рефлексии Гиббса).

Ключевые слова: инновационное образование, культура профессиональной рефлексии, будущий воспитатель, опытно-экспериментальная работа, педагогическая модель, цикл рефлексии Гиббса, математико-статистический анализ.

DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL REFLECTION CULTURE AMONG FUTURE PRESCHOOL TEACHERS: RESULTS OF A PEDAGOGICAL EXPERIMENT

Abstract. This article analyzes the practical effectiveness of an author's pedagogical model and methodology aimed at developing the culture of professional reflection among future preschool teachers in an innovative educational environment, based on the results of experimental work. The study was conducted from 2024 to 2026 at the Urgench, Nukus, and Bukhara State Pedagogical Institutes among students of the "Preschool Education" program, in three stages (identifying, formative, and control-generalizing). A total of 320 students participated in the experimental work, with 163 forming the experimental group and 157 the control group. An author's integrated methodology (professional motivation questionnaire, professional identification test, reflection theory test, pedagogical situation analysis technique, and Gibbs' reflective cycle analysis) was used to assess students' professional reflection culture.

Keywords: innovative education, professional reflection culture, future preschool teacher, experimental work, pedagogical model, Gibbs' reflective cycle, mathematical-statistical analysis.

Kirish. Zamonaviy pedagogika fanida o‘qituvchi shaxsining kasbiy sifatlari orasida o‘z faoliyatini ongli anglash va tahlil qilish qobiliyati alohida o‘rin tutadi. Ta’lim tizimidagi tinimsiz o‘zgarishlar, raqamli vositalarning kundalik amaliyotga kirib kelishi va pedagogik yondashuvlarning yangilanib borishi pedagog kadrlardan o‘z ish uslubini muntazam qayta ko‘rib chiqish, undan xulosa chiqarish va shu asosda faoliyatini yaxshilashni talab qiladi. Xususan, maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlaydigan mutaxassislar uchun bu jihat yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi, chunki bu yo‘nalishda pedagogning har bir qarori bolaning shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Xalqaro pedagogik tajribada refleksiv amaliyotni o‘qituvchi tayyorlash jarayonining ajralmas qismiga aylantirish tendensiyasi kuchayib bormoqda. Shu bilan birga, ushbu yondashuvlarni milliy ta’lim tizimimizning o‘ziga xos jihatlarini, jumladan maktabgacha ta’limning amaliy xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish masalasi hali yetarlicha o‘rganilmagan. Mavjud ilmiy manbalarni ko‘zdan kechirish shuni ko‘rsatadi: bo‘lajak tarbiyachilarda o‘z-o‘zini kasbiy tahlil

qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga oid alohida, aniq diagnostika va texnologik vositalarga ega yagona metodika hanuzgacha ishlab chiqilmagan.

Yuqoridagilarni hisobga olib, biz tomondan innovatsion ta’lim sharoitida bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik model va integratsiyalashgan diagnostik metodika ishlab chiqildi. Ushbu vosita talabaning motivatsion, bilim, faoliyat va o‘z-o‘zini baholash jihatlarini yaxlit tarzda qamrab olishga mo‘ljallangan.

Mazkur maqolaning maqsadi yuqorida qayd etilgan model va metodikaning amaliy sharoitda qanchalik samarali ekanligini pedagogik eksperiment natijalari asosida ko‘rsatib berishdan iborat. Bu maqsadga erishish uchun uch pedagogika oliy ta’lim muassasasi negizida ko‘p bosqichli tajriba-sinov ishlari tashkil etilib, olingan natijalar matematik-statistik usullar yordamida qayta ishlandi.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari. Tadqiqotning maqsadi innovatsion ta’lim sharoitida bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik model va mualliflik metodikasining amaliy samaradorligini tekshirishdan iborat edi.

Bu maqsadga erishish uchun tajriba-sinov ishlari uch bosqichda — aniqlash, shakllantirish va nazorat-umumlashtiruvchi bosqichlarda — 2024–2026-yillar davomida tashkil etildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot innovatsion ta’lim sharoitida bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik model va mualliflik metodikasining amaliy samaradorligini aniqlash maqsadida tashkil etildi. Tadqiqot metodologiyasi bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini kompleks baholash, uning rivojlanish dinamikasini aniqlash hamda ishlab chiqilgan pedagogik modelning samaradorligini tajriba-sinov asosida tekshirish tamoyiliga asoslandi. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatish, so‘rovnoma, test, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, refleksiv topshiriqlar, pedagogik tajriba-sinov hamda matematik-statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Tajriba-sinov ishlari 2024–2026-yillar davomida uch bosqichda, ya’ni aniqlash, shakllantirish va nazorat-umumlashtiruvchi bosqichlarda amalga oshirildi. Bunday bosqichma-bosqich tashkil etilgan tadqiqot dizayni talabalarning tajriba boshlanishidan oldingi kasbiy refleksiya darajasini aniqlash, shakllantiruvchi pedagogik ta’sirni amalga oshirish va yakuniy natijalarni dastlabki ko‘rsatkichlar bilan qiyoslash imkonini berdi.

Tadqiqot maydoni sifatida Urganch, Nukus va Buxoro davlat pedagogika institutlarining “Maktabgacha ta’lim” yo‘nalishi tanlab olindi. Mazkur oliy ta’lim muassasalarining tanlanishi bo‘lajak tarbiyachilarni kasbiy tayyorlash jarayonida refleksiv kompetensiyalarni shakllantirishning dolzarbligi, shuningdek, ishlab chiqilgan pedagogik model va metodikaning turli hududiy hamda institutsional sharoitlarda samaradorligini tekshirish imkoniyati bilan izohlanadi. Tajriba-sinov ishlariga jami 320 nafar 2–3-kurs talabasi jalb qilindi. Ularning 163 nafari tajriba, 157 nafari esa nazorat guruhini tashkil etdi. Tadqiqot ishtirokchilarining 2–3-

kurslardan tanlanishi talabalarda kasbiy bilim va ko‘nikmalar muayyan darajada shakllangan, shu bilan birga ularning kasbiy refleksiya madaniyatini yanada rivojlantirish uchun pedagogik imkoniyatlar mavjud bo‘lgan bosqichni qamrab olishga xizmat qildi. Tajriba va nazorat guruhlari hududlar va kurslar bo‘yicha nisbatan teng taqsimlandi. Bunday taqsimot guruhlarning boshlang‘ich tayyorgarlik darajasidagi keskin tafovutlarni kamaytirish va tajriba davomida yuzaga keladigan o‘zgarishlarni obyektiv qiyoslash uchun zarur sharoit yaratdi.

Talabalarning kasbiy refleksiya madaniyatini aniqlash va baholash uchun besh o‘zaro bog‘liq diagnostik vositadan iborat integratsiyalashgan metodika qo‘llanildi. Mazkur metodikaning asosiy xususiyati kasbiy refleksiyani faqat bitta ko‘rsatkich orqali emas, balki uning motivatsion, identifikatsion, nazariy-bilim, amaliy-tahliliy va o‘z-o‘zini baholash jihatlarini kompleks tarzda o‘rganishdan iborat bo‘ldi. Diagnostik majmua kasbiy motivatsiya so‘rovnomasi, professional identifikatsiya testi, refleksiya nazariyasi bo‘yicha test, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish metodikasi hamda Gibbs refleksiv sikli asosidagi tahlil vositalarini o‘z ichiga oldi. Kasbiy motivatsiya so‘rovnomasi orqali talabalarning tarbiyachilik kasbiga bo‘lgan qiziqishi, kasbiy faoliyatning mazmuni va ahamiyatini anglash darajasi, o‘z kasbiy rivojlanishiga bo‘lgan ehtiyoji hamda pedagogik faoliyatni takomillashtirishga ichki intilishi aniqlandi. Professional identifikatsiya testi talabaning o‘zini bo‘lajak tarbiyachi sifatida anglash darajasi, tanlagan kasbi bilan bog‘liq qarashlari va kasbiy “Men” konsepsiyasining shakllanganlik holatini baholashga xizmat qildi. Refleksiya nazariyasi bo‘yicha test orqali talabalarning refleksiya tushunchasi, uning pedagogik faoliyatdagi o‘rni, vazifalari va kasbiy rivojlanishdagi ahamiyati haqidagi nazariy bilimlari aniqlandi. Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish metodikasi talabalarning real yoki shartli pedagogik vaziyatlarda muammoni aniqlash, o‘z xatti-harakatlarini baholash, muqobil yechimlarni ko‘rib chiqish va pedagogik qarorlarning ehtimoliy oqibatlarini anglash qobiliyatini aniqlash imkonini berdi. Gibbs refleksiv sikli asosidagi tahlil esa talabaning muayyan pedagogik tajribani izchil tahlil qilishi, vaziyatni tavsiflashi, undagi his-tuyg‘ularini anglash, tajribani baholash, uning sabab va oqibatlarini tahlil qilish hamda kelgusidagi faoliyat uchun xulosa va amaliy reja ishlab chiqish qobiliyatini baholashga yo‘naltirildi.

Har bir diagnostik vosita bo‘yicha maksimal 12 ball belgilanib, umumiy shkala 48 ballni tashkil etdi. Olingan natijalar asosida talabalarning kasbiy refleksiya madaniyati rivojlanganlik darajasi uch bosqichga — yuqori, o‘rta va past darajalarga ajratildi. Bunda talabaning refleksiv faoliyatga munosabati, o‘z kasbiy faoliyatini anglash va tahlil qilish qobiliyati, pedagogik vaziyatlardan xulosa chiqarishi, o‘z faoliyatining kuchli va zaif jihatlarini aniqlashi hamda kelgusidagi pedagogik faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha mustaqil qarorlar ishlab chiqishi kabi ko‘rsatkichlar asosiy mezon sifatida olindi. Diagnostik vositalarning o‘zaro uyg‘unlashtirilishi kasbiy refleksiyani yaxlit pedagogik hodisa sifatida baholash imkonini berdi.

Tajriba-sinov ishlarining aniqlash bosqichida, avvalo, tajriba va nazorat guruhlarining tadqiqot boshlanishidagi kasbiy refleksiya madaniyati darajasi aniqlandi. Mazkur bosqichning asosiy vazifasi ikki guruhning boshlang‘ich ko‘rsatkichlarini aniqlash va ular o‘rtasida statistik jihatdan ahamiyatli farq mavjud yoki mavjud emasligini tekshirishdan iborat bo‘ldi. Shu maqsadda ishlab chiqilgan integratsiyalashgan diagnostik metodikaning barcha komponentlari bo‘yicha dastlabki o‘lchovlar amalga oshirildi va olingan natijalar umumlashtirildi. Tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi dastlabki farqlarni aniqlash uchun Student–Fisher t-mezoni qo‘llanildi.

Tadqiqot natijalari. Tajriba-sinov ishlarining aniqlash bosqichida tajriba va nazorat guruhlarining kasbiy refleksiya madaniyati bo‘yicha boshlang‘ich holati o‘rganildi hamda ular o‘rtasidagi farqning statistik ahamiyatini aniqlashga alohida e’tibor qaratildi. O‘tkazilgan dastlabki diagnostika natijalari tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasida boshlang‘ich darajada statistik ahamiyatli farq mavjud emasligini ko‘rsatdi ($t=0,17$; $t_{kr}=1,96$; $p>0,05$). Olingan ko‘rsatkichning kritik qiymatdan pastligi guruhlar o‘rtasidagi mavjud farq tasodifiy xarakterga ega ekanligini ko‘rsatib, ularning tajriba boshlanishidagi tayyorgarlik darajasi statistik jihatdan bir-biriga yaqin bo‘lganini tasdiqladi. Mazkur natija tajriba va nazorat guruhlarini keyingi bosqichlarda qiyoslash uchun metodologik jihatdan yetarli asos yaratdi hamda shakllantirish bosqichida kuzatiladigan o‘zgarishlarni ishlab chiqilgan pedagogik model va metodikaning ta’siri bilan bog‘lash imkonini berdi.

Shakllantirish bosqichida tajriba guruhida bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik model asosida maxsus refleksiv texnologiyalar tizimli ravishda qo‘llanildi. Xususan, refleksiv kundalik, elektron portfolio, video-refleksiya, refleksiv dialog va refleksiv loyiha kabi texnologiyalar talabalarning o‘z pedagogik faoliyatini muntazam kuzatishi, tahlil qilishi, baholashi va kelgusidagi faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan xulosalar chiqarishiga yo‘naltirildi. Ushbu texnologiyalarni qo‘llash jarayonida motivatsion, didaktik, tashkiliy va psixologik pedagogik sharoitlarning yaratilishi ham ta’minlandi. Natijada talabalarda refleksiv faoliyatga bo‘lgan qiziqish va ehtiyoj kuchaydi, o‘z pedagogik tajribasiga tanqidiy va tahliliy yondashish ko‘nikmalari rivojlandi. Talabalar pedagogik faoliyat jarayonida yuzaga kelgan vaziyatlarni shunchaki qayd etish bilan cheklanib qolmasdan, ularning sabablarini aniqlash, o‘z xatti-harakatlarini baholash, yuzaga kelgan muammolarga muqobil yechimlarni izlash va kelgusidagi faoliyat uchun tegishli xulosalar chiqarishga tobora ko‘proq yo‘naltirildi. Shakllantirish bosqichida mentorlik tizimi, hamkorlikdagi refleksiya va video-refleksiya texnologiyalarining uyg‘un qo‘llanilishi talabalarning o‘z faoliyatini obyektiv baholash va takomillashtirish imkoniyatlarini yanada kengaytirdi.

Nazorat-umumlashtiruvchi bosqichda tajriba va nazorat guruhlarida yakuniy diagnostika o‘tkazilib, tajriba davomida yuz bergan o‘zgarishlar dastlabki natijalar bilan qiyosiy tahlil qilindi. Yakuniy diagnostika natijalari tajriba guruhida kasbiy

refleksiya madaniyatining o‘rtacha ko‘rsatkichi sezilarli darajada oshganini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, tajriba guruhida dispersiya va variatsiya koeffitsiyentining pasayishi kuzatildi. Mazkur holat nafaqat talabalarning umumiy natijalari yaxshilanganini, balki ularning natijalari o‘rtasidagi tarqoqlik kamayib, rivojlanish ko‘rsatkichlarining nisbatan barqarorlashganini ham anglatadi. Yakuniy natijalarni matematik-statistik jihatdan tekshirish jarayonida hisoblangan t-qiymati T=7,31 ni tashkil etib, kritik qiymat tkr=1,96 dan ancha yuqori bo‘ldi. Ushbu natija tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi yakuniy farqning statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini ko‘rsatdi hamda nol gipotezani rad etish uchun asos yaratdi. Shunday qilib, tajriba guruhida qayd etilgan ijobiy o‘zgarishlarni tasodifiy o‘zgarish sifatida emas, balki qo‘llanilgan pedagogik model va refleksiv texnologiyalar ta’sirining natijasi sifatida baholash mumkin. Olingan xulosalar Pirsonning χ^2 mezoni orqali ham tasdiqlandi. Xususan, hisoblangan $\chi^2emp=45,9$ qiymati kritik qiymat 5,99 dan yuqori bo‘ldi ($\chi^2emp=45,9>5,99$). Bu esa tajriba va nazorat guruhlarida talabalarning kasbiy refleksiya madaniyati rivojlanganlik darajalari bo‘yicha taqsimlanishida statistik jihatdan ahamiyatli farq mavjudligini ko‘rsatdi.

Tajriba-sinov natijalarining hududlar kesimidagi tahlili ham ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligi turli ta’lim muassasalari sharoitida nisbatan barqaror namoyon bo‘lganini ko‘rsatdi. Jumladan, Urganch davlat pedagogika institutida samaradorlik ko‘rsatkichi 11,6 foizga, Nukus davlat pedagogika institutida 11,3 foizga, Buxoro davlat pedagogika institutida esa 11 foizga oshgan. Mazkur ko‘rsatkichlarning bir-biriga yaqinligi metodikaning faqat ma’lum bir ta’lim muassasasi sharoitida emas, balki turli hududlarda faoliyat yurituvchi pedagogika oliy ta’lim muassasalarida ham samarali qo‘llanishi mumkinligini ko‘rsatadi. Kurslar kesimida olib borilgan tahlil natijalariga ko‘ra, 2-kurs talabalarida samaradorlik 11,2 foizni, 3-kurs talabalarida esa 11,4 foizni tashkil etdi. Ushbu ko‘rsatkichlar ham tajriba davomida qo‘llanilgan refleksiv texnologiyalarning turli kurs talabalarida deyarli bir xil darajada ijobiy natija berganini ko‘rsatadi. Tajriba-sinovning umumiy natijalari bo‘yicha o‘rtacha samaradorlik ko‘rsatkichi 11,3 foizni tashkil etib, mazkur farq statistik jihatdan ahamiyatli deb topildi ($p<0,05$).

Umuman olganda, tajriba-sinov natijalari innovatsion ta’lim sharoitida refleksiv kundalik, elektron portfolio, video-refleksiya, refleksiv dialog va refleksiv loyiha kabi texnologiyalarni maqsadli va tizimli ravishda qo‘llash bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatganini ko‘rsatdi. Tajriba guruhida o‘rtacha ko‘rsatkichlarning oshishi, natijalar tarqoqligining kamayishi, Student–Fisher t-mezoni hamda Pirsonning χ^2 mezoni bo‘yicha statistik jihatdan ahamiyatli farqlarning aniqlanishi ishlab chiqilgan pedagogik model va integratsiyalashgan metodikaning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, hududlar va kurslar kesimida olingan natijalarning o‘zaro yaqinligi metodikaning nisbatan universal xususiyatga ega ekanligini va uni maktabgacha ta’lim yo‘nalishida bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida kengroq qo‘llash imkoniyati mavjudligini ko‘rsatadi.

Muhokama. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, tajriba guruhida qo‘llanilgan refleksiv va innovatsion texnologiyalarning uyg‘unlashtirilgan holda, bosqichma-bosqich joriy etilishi talabalarda kasbiy refleksiya madaniyatining barqaror shakllanishiga olib keladi. Ayniqsa, mentorlik tizimi, hamkorlikdagi refleksiya va video-refleksiya texnologiyalarining birgalikda qo‘llanilishi talabalarning o‘z faoliyatini ob’ektiv baholash va takomillashtirish qobiliyatini oshirishda muhim rol o‘ynadi. Bunda refleksiv texnologiyalarning samaradorligi ularning alohida qo‘llanilishidan ko‘ra, yagona pedagogik tizim sifatida izchil va o‘zaro bog‘liq tarzda tashkil etilganligi bilan izohlanadi. Talabaning o‘z faoliyatini mustaqil tahlil qilishi, mentor va tengdoshlari bilan fikr almashishi hamda video materiallar orqali o‘z pedagogik harakatlarini qayta kuzatishi refleksiv jarayonning turli jihatlarini bir vaqtning o‘zida faollashtirdi. Natijada refleksiya faqat o‘quv jarayonining yakuniy bosqichida amalga oshiriladigan faoliyat emas, balki bo‘lajak tarbiyachining kundalik kasbiy faoliyatini rejalashtirish, amalga oshirish, baholash va takomillashtirishning uzviy mexanizmiga aylandi. Bu esa kasbiy refleksiya madaniyatining shakllanishi nafaqat maxsus topshiriqlar, balki muntazam pedagogik qo‘llab-quvvatlash, o‘zaro fikr almashish va o‘z faoliyatini qayta ko‘rib chiqish imkoniyatlari mavjud bo‘lgan muhitni talab qilishini ko‘rsatadi.

Xulosa. O‘tkazilgan tajriba-sinov ishlari va ularning matematik-statistik tahlili innovatsion ta’lim sharoitida bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan mualliflik pedagogik modeli hamda integratsiyalashgan diagnostik metodikaning amaliy samaradorligini tasdiqladi. Tadqiqotning aniqlash bosqichida tajriba va nazorat guruhlarining boshlang‘ich ko‘rsatkichlari o‘rtasida statistik jihatdan ahamiyatli farq mavjud emasligi aniqlandi ($t=0,17$; $t_{kr}=1,96$; $p>0,05$). Bu esa tajriba guruhida keyinchalik kuzatilgan ijobiy o‘zgarishlarni aynan ishlab chiqilgan pedagogik model va refleksiv texnologiyalarning ta’siri bilan bog‘lash imkonini berdi.

Shakllantirish bosqichida tajriba guruhida refleksiv kundalik, elektron portfolio, video-refleksiya, refleksiv dialog va refleksiv loyiha kabi texnologiyalarning tizimli ravishda qo‘llanilishi talabalarning o‘z pedagogik faoliyatini anglash, tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qildi. Mazkur texnologiyalarning motivatsion, didaktik, tashkiliy va psixologik pedagogik sharoitlar bilan uyg‘unlashtirilishi talabalarda refleksiv faoliyatga nisbatan qiziqish va ichki ehtiyojni kuchaytirdi. Natijada talabalar pedagogik faoliyat jarayonida yuzaga keladigan vaziyatlarni shunchaki qayd etish bilan cheklanmasdan, ularning sabablarini aniqlash, o‘z faoliyatining kuchli va zaif jihatlarini baholash hamda kelgusidagi faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha asoslangan xulosalar chiqarishga yo‘naltirildi.

Nazorat-umumlashtiruvchi bosqichda o‘tkazilgan yakuniy diagnostika tajriba guruhida kasbiy refleksiya madaniyati ko‘rsatkichlarining sezilarli darajada oshganini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, dispersiya va variatsiya koeffitsiyentining pasayishi natijalarning nafaqat o‘sganini, balki ular orasidagi tarqoqlik kamayib,

rivojlanish ko‘rsatkichlarining barqarorlashganini ham ko‘rsatdi. Yakuniy natijalar bo‘yicha hisoblangan t-qiymati T=7,31 ni tashkil etib, kritik qiymat tkr=1,96 dan yuqori bo‘ldi. Mazkur natija tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi farqning statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini ko‘rsatib, qo‘llanilgan pedagogik metodikaning samaradorligini tasdiqladi. Ushbu xulosa Pirsonning χ^2 mezoni natijalari bilan ham mustahkamlandi: $\chi^2emp=45,9$ qiymati kritik qiymat 5,99 dan yuqori bo‘ldi ($\chi^2emp=45,9>5,99$). Demak, tajriba va nazorat guruhlarida talabalarning kasbiy refleksiya madaniyati rivojlanganlik darajalari bo‘yicha yuzaga kelgan farqlar tasodifiy emas, balki statistik jihatdan ahamiyatli o‘zgarish sifatida baholanishi mumkin.

Tajriba-sinov natijalarining hududlar va kurslar kesimidagi tahlili ham ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligi nisbatan barqaror ekanligini ko‘rsatdi. Jumladan, Urganch davlat pedagogika institutida samaradorlik 11,6 foizni, Nukus davlat pedagogika institutida 11,3 foizni, Buxoro davlat pedagogika institutida esa 11 foizni tashkil etdi. Kurslar kesimida 2-kurs talabalarida samaradorlik 11,2 foiz, 3-kurs talabalarida esa 11,4 foizni tashkil qilgan bo‘lsa, umumiy o‘rtacha samaradorlik ko‘rsatkichi 11,3 foizga teng bo‘ldi ($p<0,05$). Ko‘rsatkichlarning bir-biriga yaqinligi metodikaning turli hudud, ta’lim muassasasi va kurslarda tahsil olayotgan talabalar bilan ishlashda ham barqaror natija berishini ko‘rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari bo‘lajak tarbiyachilarda kasbiy refleksiya madaniyatini rivojlantirish samaradorligi refleksiv faoliyatni ta’lim jarayoniga tizimli ravishda integratsiyalash, talabalarni o‘z pedagogik tajribasini muntazam tahlil qilishga yo‘naltirish va ularni mentorlik hamda hamkorlikdagi refleksiya bilan qo‘llab-quvvatlashga bevosita bog‘liqligini ko‘rsatdi. Ishlab chiqilgan pedagogik model va integratsiyalashgan diagnostik metodika talabalarning kasbiy faoliyatga ongli munosabatini shakllantirish, o‘z pedagogik imkoniyatlarini obyektiv baholash va kasbiy rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida baholandi. Shu sababli mazkur metodikani maktabgacha ta’lim yo‘nalishida bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayoniga joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Kelgusida ushbu yondashuvni sun’iy intellekt asosidagi refleksiv vositalar bilan integratsiyalash, inklyuziv ta’lim sharoitida qo‘llash hamda boshqa pedagogik yo‘nalishlarga moslashtirish tadqiqotning istiqbolli yo‘nalishlari sifatida qaralishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schön, D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action / D.A. Schön. – New York: Basic Books, 1983. – 374 p.

2. Gibbs, G. Learning by Doing: A Guide to Teaching and Learning Methods / G. Gibbs. – Oxford: Oxford Polytechnic, 1988. – 130 p.

3. Karpov, A.V. Psychology of Reflexive Mechanisms of Activity / A.V. Karpov. – Moscow: Institute of Psychology RAS, 2004. – 424 p.

4. Zarmasov, Sh.R. Kasbiy refleksiya asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning pedagogik tayyorgarligini rivojlantirish: PhD dissertatsiyasi / Sh.R. Zarmasov. – Toshkent: TDPU, 2021. – 155 b.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694